УДК 35.077.1:004.4(075.8)
DOI https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.5/31

Тарасюк Л. М.
https://orcid.org/0000-0003-2419-4412
ЗВО «Академія рекреаційних технологій і права»

Герасимюк Л. С.
https://orcid.org/0000-0001-6034-0603
ЗВО «Академія рекреаційних технологій і права»

МОВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА: НОРМАТИВНИЙ, КОМУНІКАТИВНИЙ ТА ЦИФРОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті досліджено мовні особливості електронного документа як основного засобу сучасної інформаційної комунікації. Актуальність дослідження зумовлена цифровізацією суспільних, управлінських, освітніх і професійних процесів, унаслідок чого електронний документ набуває провідного значення у фіксації, передаванні, зберіганні та використанні інформації.

Визначено специфіку функціонування мовних одиниць у цифровому середовищі та принципи мовної організації електронного документа. Застосовано методи аналізу й синтезу, описовий, структурно-функціональний, порівняльний і системний методи. Проаналізовано лексичний, морфологічний, синтаксичний, структурно-композиційний та комунікативно-прагматичний рівні документного тексту. Встановлено його основні характеристики: нормативність, точність, однозначність, логічність, стандартизованість, лаконічність, інформативність і комунікативну спрямованість.

З'ясовано роль термінологічної лексики, стандартизованих конструкцій, віддієслівних іменників і типових синтаксичних моделей. Обґрунтовано додаткові вимоги цифрового середовища до структурованості тексту, пошукової придатності, машинної читаності та автоматизованого опрацювання.

Запропоновано модель мовної організації електронного документа, що ґрунтується на взаємодії нормативно-мовного, структурно-комунікативного та цифрово-алгоритмічного рівнів.

Уведено поняття «цифрово-мовна придатність документа», що визначає сукупність мовних і структурних характеристик, необхідних для забезпечення його нормативності, однозначності, логічності, структурованості та придатності до автоматизованого пошуку й опрацювання.

Перспективним є дослідження впливу штучного інтелекту на документне мовлення та розроблення критеріїв автоматизованого оцінювання якості електронної документації.

Ключові слова: *електронний документ, електронний документообіг, документний текст, українська мова, офіційно-діловий стиль, мовні норми, цифрова комунікація, стандартизація, документознавство, інформаційна комунікація.*

Постановка проблеми. Цифрова трансформація суспільства зумовила широке використання електронного документа в державному управлінні, освіті, бізнесі та інших сферах. Він є важливим засобом сучасної документної комунікації, забезпечуючи створення, передавання, зберігання та оброблення інформації.

Функціонування електронного документа в цифровому середовищі зумовлює специфічні вимоги до організації його тексту. Точність, логічність, лаконічність, стандартизованість та однозначність, властиві офіційно-діловому стилю, набувають особливого значення, оскільки документний текст призначений не лише для сприйняття людиною, а й для автоматизованого опрацювання інформаційними системами.

У зв'язку з цим актуальним є дослідження мовної специфіки електронного документа з ураху-

© Тарасюк Л. М., Герасимюк Л. С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

ванням особливостей цифрового середовища та сучасної документної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика офіційно-ділового стилю української мови та документної комунікації досліджувалася у працях О. В. Тихоненко, О. В. Пасічної, Ю. Виноградової та інших мовознавців. Окремий напрям становлять дослідження електронного документознавства, представлений працями С. Г. Кулешова, Ю. С. Ковтанюка та інших науковців.

О. В. Пасічна аналізує лінгвостилістичні особливості офіційно-ділових текстів, зокрема мовні засоби передавання інформації на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях [7]. Ю. Виноградова досліджує співвідношення офіційно-ділового дискурсу й тексту, розглядаючи документ як результат комунікативної діяльності [2, с. 38–40].

Електронне документознавство переважно представлено дослідженнями правових, організаційних і технологічних аспектів функціонування електронних документів. Водночас їхня мовна специфіка залишається недостатньо вивченою. Потребують подальшого дослідження особливості функціонування мовних норм офіційно-ділового стилю в цифровому середовищі, зокрема з урахуванням структурованості, машинної читаності та автоматизованого опрацювання інформації.

Таким чином, актуальним є визначення мовних характеристик електронного документа та особливостей їх функціонування в сучасній цифровій комунікації.

Постановка завдання. Метою статті є визначення мовних особливостей електронного документа в сучасній інформаційній комунікації та обґрунтування моделі його мовної організації з урахуванням мовленнєвих, комунікативних і цифрово-технологічних чинників. Для досягнення мети передбачено: визначити мовну специфіку електронного документа та основні рівні його організації; з'ясувати вплив цифрового середовища на структуру документного тексту; встановити взаємозв'язок мовної стандартизації й автоматизованого опрацювання документа; запропонувати модель його мовної організації.

Виклад основного матеріалу. Проблема мовної організації документа має тривалу традицію дослідження в українському мовознавстві, оскільки документний текст є одним із основних засобів офіційної комунікації. Дослідники офіційно-ділового стилю акцентують на його нормативності, стандартизованості, точності, логічності, інформативності та використанні усталених мовних конструкцій.

О. Пасічна розглядає комунікативно-прагматичні особливості офіційно-ділового стилю та мовні засоби передавання офіційної інформації на лексичному, морфологічному й синтаксичному рівнях [7]. Ю. Виноградова наголошує на необхідності розмежування офіційно-ділового тексту й дискурсу та досліджує організацію речень з урахуванням адресантно-адресатних відношень [2]. Сучасні дослідження ділової української мови зосереджуються також на питаннях мовної норми, стандартизації та відповідності документного мовлення сучасним вимогам [3].

Цифровізація документообігу зумовлює розширення традиційного розуміння мовної організації документа. Як зазначає Ю. Палеха, становлення електронного документознавства пов'язане не лише зі зміною носія інформації, а й із появою нових характеристик електронного документа, зумовлених особливостями його створення, передавання, зберігання та використання [6]. Водночас розвиток електронного документообігу пов'язаний з автоматизацією документних процесів та використанням технологій штучного інтелекту [1].

Електронний документ доцільно розглядати як складний інформаційно-комунікаційний об'єкт, у якому поєднуються змістова, мовна, реквізитна та технологічна складові. Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [8]. Його функціонування пов'язане не лише зі змістом і мовним оформленням, а й з інформаційною системою та технологічними процедурами створення, передавання, зберігання й опрацювання.

Важливо розмежувати поняття «електронний документ» та «електронний документний текст». Електронний документ є ширшим поняттям, оскільки охоплює текст, реквізити, метадані, засоби ідентифікації та інші складові. Документний текст становить його мовно-змістову основу, за допомогою якої реалізується комунікативний намір автора. Тому аналіз мовної організації електронного документа потребує врахування традиційних мовних норм і специфіки цифрового середовища.

Мовна організація електронного документа значною мірою успадковує характеристики офіційно-ділового стилю: точність, логічність, стан-

дартизованість, однозначність, лаконічність, нейтральність та інформативність [7; 3]. Водночас цифрове середовище висуває додаткові вимоги до структурованості, уніфікованості, пошукової доступності, однозначної ідентифікації інформаційних елементів та придатності до автоматизованого опрацювання.

Отже, сучасна мовна організація електронного документа формується на перетині усталених норм офіційно-ділового мовлення та цифровотехнологічних вимог.

На лексичному рівні електронному документу властиве використання термінологічної лексики, назв установ, організацій, посад, документних процесів, правових та управлінських понять. Як зазначає О. Пасічна, лексична організація офіційно-ділових текстів визначається функціональним призначенням стилю та необхідністю точного передавання офіційної інформації [7].

Важливою характеристикою є термінологічна однозначність: у межах одного документа або інформаційної системи те саме поняття доцільно позначати одним усталеним терміном. Невиправдане використання синонімів може спричиняти неоднозначність, особливо в умовах автоматизованого опрацювання інформації. Наприклад, поняття «електронний документ» без спеціальної потреби не варто замінювати варіантами «цифровий документ», «документ в електронній формі» тощо, якщо вони не мають у конкретному контексті тотожного нормативного значення.

Водночас цифровізація розширює лексичну базу сучасного документного мовлення. До неї належать терміни «електронний документообіг», «електронний підпис», «метадані», «інформаційна система», «цифрова ідентифікація», «автоматизована обробка даних», «машинне читання», «штучний інтелект». Таким чином, лексична організація електронного документа поєднує традиційну документознавчу термінологію з новою цифровою лексикою.

Морфологічна організація електронного документа характеризується активним використанням іменників, віддієслівних іменників, інфінітивних конструкцій та відносних прикметників. Така тенденція відповідає особливостям офіційно-ділового стилю, для якого характерні стандартизовані граматичні моделі та конструкції, що забезпечують точність і формальність викладу [7].

Типовими є конструкції «здійснити перевірку», «провести аналіз», «забезпечити виконання», «здійснити реєстрацію», «прийняти рішення», «надати інформацію». Їх використання сприяє уніфікації документного мовлення та формальності викладу.

Водночас надмірне використання складних іменникових конструкцій може знижувати зрозумілість тексту. У сучасній діловій українській мові важливим є дотримання балансу між усталеністю мовних моделей і вимогами зрозумілого, нормативного та комунікативно ефективного викладу [3]. Тому електронний документ має поєднувати граматичну стандартизованість із доступністю сприйняття.

На синтаксичному рівні основною вимогою до електронного документа є однозначність передавання інформації, що передбачає чітке визначення суб'єкта, об'єкта та характеру дії. Дослідження сучасного офіційно-ділового синтаксису засвідчують його безпосередній зв'язок із комунікативною спрямованістю документа та відношеннями між адресантом і адресатом [2].

Для електронного документа особливого значення набувають логічна послідовність речень та інформаційних блоків. Надмірно складні синтаксичні конструкції можуть ускладнювати сприйняття тексту та його автоматизоване опрацювання. Тому доцільним є використання компактних конструкцій, логічного членування, чітких заголовків, переліків і стандартизованих інформаційних блоків. Це полегшує сприйняття документа користувачем та ідентифікацію його змістових компонентів цифровими системами.

Поряд із мовними характеристиками важливою складовою організації електронного документа є його структурованість. На відміну від традиційного паперового документа, орієнтованого переважно на послідовне читання, електронний документ може сприйматися нелінійно: користувач здійснює пошук за ключовими словами, переходить між інформаційними блоками, застосовує фільтри або вилучає окремі дані. Це зумовлює додаткові вимоги до організації документного тексту.

Основними ознаками структурованого електронного тексту є тематичне членування, логічна послідовність, стабільність термінології, однозначність заголовків, стандартизованість повторюваних конструкцій, виокремлення інформаційно значущих елементів та усунення мовної надлишковості. Така організація забезпечує зрозумілість тексту, його пошукову доступність, ідентифікацію та автоматизоване опрацювання.

Важливим чинником мовної організації електронного документа є стандартизація. Вона забезпечує повторюваність мовних конструкцій,

уніфікацію документів і зменшення ризику неоднозначного трактування інформації [7; 3]. У цифровому середовищі типові конструкції можуть інтегруватися в електронні шаблони, системи автоматичного формування документів та інформаційні бази, набуваючи не лише комунікативного, а й технологічного значення.

Водночас надмірна стандартизація може спричиняти механічне відтворення мовних конструкцій і тиражування помилкових формулювань, закладених у цифрову систему. Тому уніфікація має поєднуватися з постійним мовним контролем, що забезпечує відповідність документа мовним нормам, комунікативній меті та технологічним вимогам.

Окремого значення в сучасному електронному документуванні набувають технології штучного інтелекту. Дослідження електронного документообігу засвідчують посилення ролі автоматизації та ШІ у створенні, опрацюванні й управлінні документною інформацією [5]. Системи генерації тексту можуть формувати проєкти листів, заяв, службових записок, звітів, довідок та інших документів, що сприяє оптимізації документних процесів, однак актуалізує проблему контролю якості створених текстів.

Граматична правильність автоматично сформованого документа не гарантує його комунікативної та термінологічної відповідності. Система може використати недоречний термін, змінити смисловий акцент або сформувати конструкцію, невідповідну конкретній ситуації. Тому ефективне використання ШІ у документуванні передбачає поєднання автоматизованого формування тексту з професійним мовним контролем. Людина здійснює оцінювання його змістової, термінологічної, нормативної та комунікативної відповідності, тоді як цифрові інструменти забезпечують швидкість створення й опрацювання документа.

Отже, мовна організація електронного документа не обмежується дотриманням норм офіційно-ділового стилю, а формується внаслідок взаємодії мовних, комунікативних і цифрово-технологічних чинників. На цій основі пропонуємо розглядати її як систему трьох взаємопов'язаних рівнів.

Перший рівень – нормативно-мовний, який забезпечує відповідність документа нормам сучасної української літературної мови та охоплює орфографічну, граматичну, лексичну й стилістичну правильність.

Другий рівень – структурно-комунікативний, що забезпечує логічність, послідовність, адресність і відповідність тексту комунікативній меті. Його складовими є структурованість, термінологічна стабільність, чіткість інформаційних блоків і зрозумілість викладу.

Третій рівень – цифрово-алгоритмічний, спрямований на забезпечення придатності тексту до пошуку, автоматизованої класифікації, машинного читання, вилучення інформації та подальшого цифрового опрацювання.

Взаємодію визначених рівнів можна представити формулою: мовна нормативність → структурно-комунікативна організація → цифрово-алгоритмічна придатність. Така послідовність відображає логіку формування електронного документа: текст має відповідати мовним нормам, бути логічно й комунікативно організованим та забезпечувати ефективне функціонування в цифровому середовищі.

Запропонована модель дає змогу комплексно описати мовну організацію електронного документа та поєднати традиційні вимоги до документного мовлення із сучасними цифровими технологіями.

Дослідження дало змогу обґрунтувати мовну організацію електронного документа як багаторівневу систему та запропонувати авторську модель її структури. Удосконалено підхід до розуміння електронного документа шляхом виокремлення його мовної організації як самостійного предмета дослідження, а також розширено трактування мовної стандартизації як засобу адаптації документного тексту до цифрового середовища. Запропоновано поняття «цифрово-мовна придатність документа» як сукупність мовних і структурних характеристик, що забезпечують його нормативність, точність, однозначність, логічність, структурованість та придатність до автоматизованого опрацювання.

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що мовна організація електронного документа є комплексним явищем, сформованим на перетині мовних норм, комунікативних завдань і цифрово-технологічних вимог. На відміну від традиційного документного тексту, електронний документ потребує не лише нормативного та змістово точного мовного оформлення, а й структурної організації, яка забезпечує його однозначне сприйняття, пошук, ідентифікацію та автоматизоване опрацювання.

Відповідно, якість електронної документної комунікації визначається узгодженістю нормативно-мовного, структурно-комунікативного та цифрово-алгоритмічного рівнів. Запропонована модель може

слугувати теоретичною основою для подальшого дослідження мовної стандартизації, цифрового документообігу, а також автоматизованого створення й опрацювання документних текстів.

Список літератури:

1. Бугайова О. Трансформація електронного документообігу під впливом технологій штучного інтелекту: національний аспект. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2026. № 2. С. 85–93.
2. Виноградова Ю. Офіційно-діловий дискурс і офіційно-діловий текст: диференціація понять в аспекті комунікативного синтаксису. Актуальні питання лінгвістики та перекладознавства. 2024. № 30. С. 38–40.
3. ДСТУ 4163:2020. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020.
4. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.
5. Кононенко І., Лященко Ю. Технології документування в системі електронного документообігу державного сектору України. Society. Document. Communication. 2025. Т. 10, № 2. С. 59–73.
6. Палеха Ю. Проблеми та особливості розвитку електронного документознавства. Електронні документи і теоретичні питання документознавства та архівознавства. 2012. С. 104–109.
7. Пасічна О. В. Лінгвостилістичні особливості офіційно-ділових текстів. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2018. С. 181–182.
8. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19 (дата звернення: 09.09.2026).
9. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV.
10. Шкіцька І. Ю. Ділова українська мова: від колоніальних стереотипів до норми. Лінгвістичні дослідження. 2025. № 63. С. 55–73.

Tarasiuk L. M., Herasiyuk L. S. LANGUAGE ORGANIZATION OF AN ELECTRONIC DOCUMENT: NORMATIVE, COMMUNICATIVE, AND DIGITAL-TECHNOLOGICAL ASPECTS

The article examines the linguistic features of the electronic document as a primary means of contemporary information communication. The relevance of the study is determined by the digitalization of social, administrative, educational, and professional processes, as a result of which the electronic document is becoming increasingly important for recording, transmitting, storing, and using information.

The study identifies the specific functioning of linguistic units in the digital environment and the principles underlying the linguistic organization of an electronic document. The research employs the methods of analysis and synthesis, as well as descriptive, structural-functional, comparative, and systemic methods. The lexical, morphological, syntactic, structural-compositional, and communicative-pragmatic levels of document text are analyzed. Its principal characteristics are established, including normativity, accuracy, unambiguity, logical consistency, standardization, conciseness, informativeness, and communicative orientation.

The role of terminological vocabulary, standardized constructions, deverbal nouns, and typical syntactic patterns is clarified. Additional requirements imposed by the digital environment on text structuring, searchability, machine readability, and automated processing are substantiated. A model of the linguistic organization of an electronic document is proposed, based on the interaction of normative-linguistic, structural-communicative, and digital-algorithmic levels. The concept of "digital-linguistic suitability of a document" is introduced to denote a set of linguistic and structural characteristics necessary to ensure its normativity, unambiguity, logical consistency, structuredness, and suitability for automated search and processing. Further research should focus on the impact of artificial intelligence on document discourse and the development of criteria for the automated assessment of the quality of electronic documentation.

Keywords: *electronic document, electronic document management, document text, Ukrainian language, official-business style, language norms, digital communication, standardization, document studies, information communication.*

Дата першого надходження статті до видання: 11.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026